

Esitelmä Pankkiiri Aleksander Sikiosta (1865–1954)

Sikiön sukuseuran kokous, Oronmylly 6.8.2017

Matti La Mela

Kiitokset sukukokouksen järjestäjille kutsusta tänne Oronmyllylle ja erityiskiitos Virpi Sikiölle hänen avustaan suvun varhaista historiaa koskien. Tämä esitelmä Aleksander Sikiosta kattaa Suomen itsenäistymistä edeltävät kolme vuosikymmentä, ja osuu näin yhteen Suomen historian mielenkiintoisten vaiheiden kanssa. Hänen elämänsä muistuttaa meitä siitä, kuinka mahdollisuudet koulutautua ja osallistua yhteiskunnalliseen päätöksentekoon muodostavat tärkeän perustan itsenäiselle Suomelle.

Aleks. Sikiö kuuluu Ruokolahden alueen Sikiöiden sukuun ja sen harvalukuisempaan Vähä-Sikiön sukuhaaraan. Tämä sukuhaara oli Suur-Sikiötä köyhempi, ja 1700-luvun kuluessa yhä useampi suvun jäsenistä joutui lähtemään paikkakunnalta ja hakemaan elantoansa muualta. Lopulta 1830-luvulla koko Vähä-Sikiön tila joutui muiden haltuun. Aleksanderin isoisä, Antti Simonpoika, lähti monen serkun kanssa 1800-luvun alussa Viipuriin etsimään toimeentuloa. Viipurissa sukuhaara kapeni kuitenkin entisestään. Antti Simonpojalla, siis isoisällä oli kaksi sisarta Katri ja Matti, joista ei ole ilmeisesti tietoa. Viipurissa seuraavasta polvesta jäi eloon ainoastaan Aleksin isä Johan Sikiö, jolle syntyi Eva Vätön kanssa kaksi lasta: Wilhelmina eli Miina vuonna 1861 ja Aleksander vuonna 1865. Aleksilla ei siis ollut lähellään tätejä, setiä eikä serkkuja; isä oli kuorma-ajaja ja äiti oli ollut ennen naimisiinmenoa piikana. Tästä elämänpiiristä Aleks. Sikiö ponnisti.

On merkittävä palanen Aleks. Sikiön tarinassa, että hän kasvoi Viipurissa, kaupungissa, jolla oli pitkä historia kaupan ja liikenteen solmukohtana. Kun Aleks. oli viisivuotias, kaupunki sai Suomen toisen rautatien kautta yhteyden Pietariin. Samoihin aikoihin suomenkielinen väestö nousi kaupungin enemmistöön, mutta kaupungissa oli myös huomattava määrä venäjän- ja ruotsinkielisiä asukkaita sekä perinteinen saksalaisten ryhmä. Aleksin synnyinkaupungissa oli tällöin 13500 asukasta, mikä teki siitä Suomen kolmanneksi suurimman kaupungin.

Koulupolullaan Aleks. Sikiö hyötyi hitaasti vaurastuvan Suomen uusimmista koulutusreformista. Viipurin ensimmäiset kansakoulut perustettiin vuonna 1872, juuri samana vuonna kun Aleks. aloitti koulutaipaleensa. Kansakoulut hän suoritti suomalaisissa kouluissa.

12-vuotiaana eli vuonna 1877 hän siirtyi Viipurin reaalikouluun, joka oli perustettu vain kolmea vuotta aiemmin. Käytännöllisempää opetusta antaneet reaalikoulut oli muodostettu yliopistoon valmistavien lyseoiden rinnalle. Viipurilaiset olivat toivoneet kaupunkiin reaalikoulua, jonka nähtiin sopivan kaupungin laajenevan talouselämän tarpeisiin.

Opetusohjelmaan kuului kieliä, historiaa, maantietoa ja ennen kaikkea matemaattis-luonnontieteellisiä aineita. Aleksin päästökirjassa komeilee upeita arvosanoja, lähinnä kiitettäviä. Kehnoimmat arvosanat hän sai piirustuksesta ja kirjanpidosta, mikä oli tietysti erittäin sopivaa tulevalle pankkimiehelle.

Valmistuttuaan reaalikoulusta Sikiö aloitti työt Pohjoismaiden Osakepankissa ja nimenomaan sen pääkonttorissa kesäkuussa 1882. Vuonna 1873 perustettu Pohjoismaiden Osakepankki kilpaili vuosisadan lopulla Suomen suurimman liikepankin asemasta. Pääkonttorissa työskenneltiin niin saksaksi, ruotsiksi, venäjäksi kuin suomeksikin. 16-vuotiaan Sikiön työtehtävät koostuivat aluksi rutiinihommista – hän tarkasti konttorien raportteja, piti luetteloita ja hoiti kirjeiden jäljentämistä. Palkkaa korotettiin lähes vuosittain, ja vuonna 1887 Sikiö ylennettiin kirjanpitäjäksi konttoripäällikön avuksi. Tältä paikalta hän sitten myöhemmin suuntasi kohti Savonlinnaa.

Viipurissa elämä varmasti maistui ja kannatteli ajomiehen poikaa. Aleks. vaurastui ylennysten myötä, ja otti hoitaakseen muitakin tehtäviä; Hän sai muun muassa sivutuloja työkaverinsa Heroldin kauppaliikkeestä ja hankki jopa osakeomistuksia viipurilaisesta tulitikkutehtaasta.

Aleks. piti tarkkaa kirjaa menoistaan ja tuloistaan jo kouluvuosinaan. Rahaa meni elämän pieniin rientoihin, teatteriin ja kulutukseen kuten paakkelsiin, suklaaseen ja limonadiin. Tuttaville annettiin pieniä lainoja. Tämän lisäksi Aleksilla oli paljon urheilullisia harrastuksia: hän harrasti purjehdusta työtoverinsa L. Heroldin veneellä, luisteli, oli mukana voimisteluseuran toiminnassa, metsästi ja kävi retkillä ystäviensä kanssa. Aleks. antoi palkastaan kuukausittain rahaa myös vanhemmilleen.

Parikymppisenä Aleksanderia kohtasi yksi hänen elämänsä suurista mullistuksista, muutto Savonlinnaan. Eräänä lokakuuisena työpäivänä, Aleksanderin pomo pankinjohtaja Rosenius tiedusteli 23-vuotiaalta nuorukaiselta, voisiko hän lähteä apulaiseksi pankinjohtaja August von Pfalerille selvittämään Savonlinnaan sen konttorin epäselvää tilaa. Kyseessä ei ollut mikä tahansa tarkastusmatka, vaan Viipurista lähdettiin kertomaan konttorinjohtaja Carl Melartinille hänen potkuistaan. Melartin ei ollut ensimmäisen kerran ongelmissa tilinpidon kanssa, ja koska edellisen kesäkuun tarkastuksessa oli taas ilmennyt epäselvyyksiä, päätettiin Viipurissa panna tuulemaan.

Aleks. ei arvannut, että työmatka Savonlinnassa tulisi kestävämpään pidempään kuin oletettu, tarkkaan ottaen 66 vuotta. Vaikuttaa siltä, että Savonlinnan konttorin johtotoimetkin tulivat Aleksille ikään kuin siinä sivussa. Tarkastuksen pitkittyessä pankin johto toivoi, että von Pfaler jäisi avustamaan nuorta Sikiötä pankkiasioiden kanssa. Kun sopivaa seuraajaa konttorin johtajaksi ei nopeasti löytynyt, ehdotti johto että Sikiön tulisi jäädä vielä pari kuukaudeksi paikkakunnalle. Alkuvuodesta 1889 ”vastaavan asiamiehen” titteli sitten vaihtui asiakirjoissa ”asiamieheksi”.

Pohjoismaiden Osakepankin Savonlinnan konttorin asiamies, 1889

Muutto Savonlinnaan oli suuri muutos Sikion elämässä. Hän muutti yhteen pienistä Saimaan alueen kaupungeista, jossa ei ollut rautatietä. Menneinä vuosina Savonlinna oli kärsinyt talousvaikeuksista, useita konkurseja oli nähty, ja muun muassa kaupungin merkittävä teollisuuslaitos Savolan saha oli palanut vuonna 1884. Toisaalta Savonlinnassa aukeni ammattikoulutetulle ajomiehen pojalle aivan erilaisia tulevaisuudennäkymiä, ja töidenkin puolesta oli paljon enemmän aikaa. Siinä missä Viipurin pääkonttorissa oli väkeä aamusta iltakuuteen, oli vuonna 1889 Savonlinnan Pohjoispankki auki yleisölle kolme kertaa viikossa kello 10–12.

Ja vaikka Savonlinna vaikuttaisi ensisilmäyksellä vaatimattomalta paikalta Viipuriin verrattuna, alkoivat Sikion saapumisen jälkeen sielläkin vahvat kasvun vuodet ja suuret kaupunkikuvan muutokset. Savolan saha avattiin jälleen ja merkittävät maamerkit Olavin kylpylaitos ja matkailijahotelli valmistuivat vuosina 1896 ja 1901. 1890-luvun puolivälistä kaupungin väkiluku kasvoi muuttoliikkeen seurauksena ja vuosisadan taitteessa Savonlinna ohitti väkiluvussaan esimerkiksi Lappeenrannan. Voisi sanoa, että niitä taloudellisia ja poliittisia virtauksia mitä Aleks. oli kohdannut Viipurissa, pääsi hän itse toteuttamaan laajenevassa Savonlinnassa.

Sikion saapumisen aikaan keräsi myös kaupungin suomenmielinen ryhmittymä rivejään, ja Sikio nousi tämän ryhmän mukana kaupunginvaltuustoon tammikuussa 1891, siis 25-vuotiaana, vain reilu kaksi vuotta konttorin toimen vastaanottamisen jälkeen.

Savonlinnaan siirtyminen toi uusia haasteita, mutta katkoi myös vanhoja siteitä. Aleks. Sikion isä oli kuollut vuonna 1890. Heinäkuussa 1893 virallisissa lehdissä tiedotettiin, että sekä sisko Wilhelmina että Aleksander itse olivat vaihtaneet sukunimensä Sikioksi, siis tiputtaneet siitä ö:n pisteet pois. Kuten Virpi sukuseuran lehdessä kirjoitti, nämä ö-pisteet kuitenkin seurasivat Aleksin nimen kirjoitusasussa vielä vuosikymmenestä toiseen.

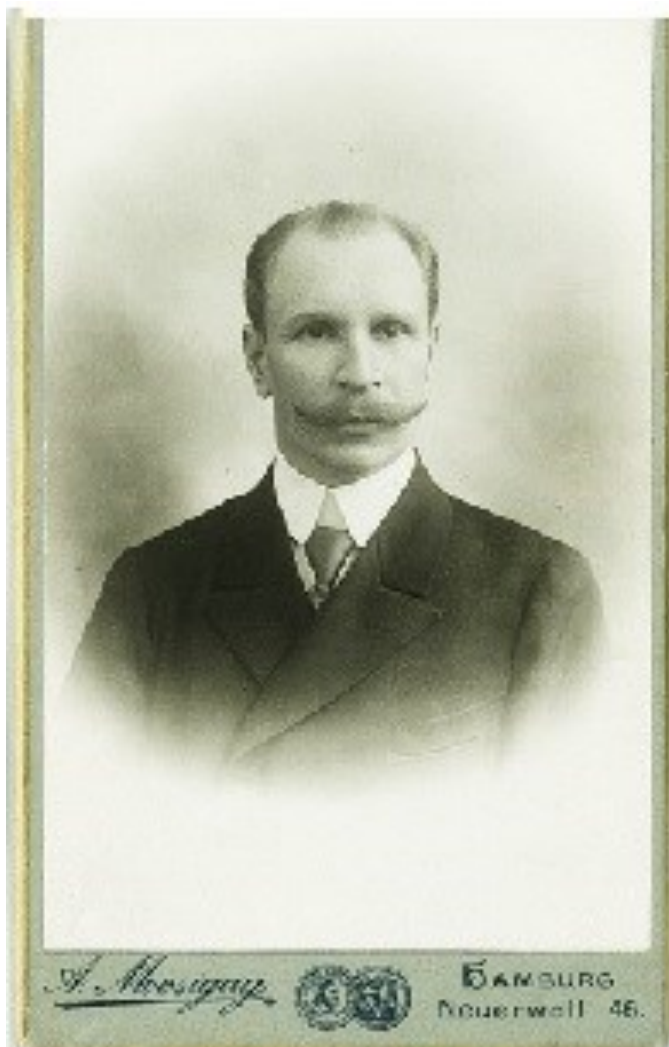
On liioiteltua ajatella, että Sikio olisi tuonut kasvun mukanaan Savonlinnaan. Hän oli vielä saapuessaan nuori, ja liittyi maltillisesti Savonlinnan liike-elämän verkostoihin. Sikion elämässä seuraavat käännteet liittyvätkin tämän jälkeen pikemminkin hänen poliittisiin toimiinsa. Savonlinnan poliittisessa ja julkisessa elämässä oli nimittäin tilaa: Sikio valittiin kaupunginvaltuuston puheenjohtajaksi vuonna 1895, ja vuonna 1897 hänet äänestettiin Savonlinnan edustajaksi valtiopäiville Helsinkiin.

Aleksander Sikio omaksui henkiseksi kodikseen nuorsuomalaisen aatteen viimeistään 1890-luvulla. Nuoret olivat suomalaisen puolueen sisällä syntynyt oppositio, jonka valtakunnallisia hahmoja olivat esimerkiksi Jonas Castren, Eero Erkko, Juhani Aho ja Minna Canth. Kuten Vesa Vares tiivistää, “Nuorsuomalaiset olivat vahvimillaan ja, mikäli niin arvoväritteisesti sanaa on syytä käyttää, ’edistyksellisimmillään’ sellaisissa yhteiskunnallisissa kysymyksissä kuin äänioikeus, yhteiskunnallinen tasa-arvo, naisen asema, kulttuurikysymykset, uskonnonvapaus jne. Mutta heillä oli suuret vaikeutensa tavoittaa sosiaalisesti alempia luokkia ja näiden käsitystä siitä, mitkä olivat akuuteimpia tarpeita.”

Aleksander Sikio näyttää suhtautuneen nuorsuomalaisuuteen ja ylipäänsä politiikkaan aika käytännönläheisesti. Tärkeä nuorsuomalainen yhteyshenkilö oli Päivälehdessä perustaja ja toimittaja Eero Erkko, josta tuli Sikion poliittinen luottohenkilö. Myös Eero Erkko oli valmistunut Viipurin reaalikoulusta. Aleks. Sikion muutto Savonlinnaan osui aika lailla yhteen Suomen poliittisen historian merkittävän sivun kääntymisen kanssa. Toinen Aleksanteri, nimittäin Venäjän keisari Aleksanteri III, ihmetteli vuonna 1889 tutkiessaan Suomen rahaolosuhteita käsitteleviä asiakirjoja: mistä oli kysymys – osasta Venäjän valtakuntaa vai ulkomaisesta valtiosta? Kuuluiko Venäjä Suomeen ja oli osa sitä? Vai kuuluiko Suomen suuriruhtinaskunta Venäjän keisarikuntaan?

Kuten tunnettua venäläistämisen- tai sortotoimenpiteet kohtasivat pian Suomea. Nuorsuomalaisen aatteen mukaisesti myös Sikio osallistui perustuslailliseen rintamaan, joka ryhtyi vastustamaan passiivisen vastarinnan keinoin autonomiaa kaventavia ja perustuslaillisia periaatteita rikkovia Venäjän toimia. Sikio nousi yhdeksi seudun vastarintaliikkeen keskeisistä toimijoista. Yksi näkyvä saavutus oli kutsuntalakkojen onnistuminen juuri Savonlinnan alueella. Sikion keskeinen rooli teki hänestä myös sopivan esimerkin virkavallan silmissä. Kenraalikuvernööri Bobrikov sai laajat valtuudet valtiollisen järjestyksen ja yleisen rauhan säilyttämiseksi huhtikuussa 1903. Sikio saikin keväällä 1903 lukea raskaat sanat Mikkelin kuvernööriltä tulleesta kirjeestä:

”Suomenmaan Kenraalikuvernööri on minulle ilmoittanut, että [...] on katsottu tarpeelliseksi kieltämään Teitä oleskelemasta Suomessa [...] tulee Teidän viidessä päivässä tämän kirjeen saatua [lähteä] Suomenmaasta”. Toukokuussa 1903 Aleks.

Karkotettuna, 1903

Sikio oli tiiviissä kirjenvaihdossa kotikaupunkinsa asukkaiden, monien liikeympärien ja muiden emigranttien kanssa. Vaikka Sikio rakensi elämää ulkomailla, oli toinen jalka koko ajan Suomessa. Aleks. osallistui Saksasta käsin jopa Savonlinnan rautatiekeskusteluun kirjoittamalla

Sikio jätti Savonlinnan kaupungin taakseen seutukunnan arvostettuna vaikuttajana ja liikemiehenä, tietämättä milloin laskisi jalkansa taas kaupungin laitureille.

Sikio kertoo myöhemmissä muistelmissaan, että oli saanut vihiä karkotuksestaan. Silti kuvernöörin kirje tuli yllätyksenä niin Sikiolle kuin hänen lähipiirilleen. Sikio lähti Savonlinnasta 19. toukokuuta. Hän kävi jättämässä ensin hyvästit äidille ja siskolleen Viipurissa, minkä jälkeen hän matkasi Helsinkiin ja edelleen kohti Tukholmaa. Tukholmassa Sikio tapasi muita emigrantteja ja jatkoi matkaansa Eero Erkon ja Kaarlo Brofeldtin kanssa kohti etelää. Pakolaisuuden loppuajaksi hän asettui Saksaan, Hampuriin ja Lübeckiin. Lübeckissä Sikio sai töitä paikallisessa laivanvarustamo- ja meklariliikkeessä, ja myöhemmin hän perusti sinne oman välitystoimistonsa.

paikallislehteen. Kirjeissä käsiteltiin niin politiikkaa, taloutta kuin yksityisasiakin: niissä kerrottiin vastarinnan kuulumisista, kotitarkastuksista ja kirjoitettiin samalla ystäväpiirissä syntyneistä lapsista tai kummiuutisista.

Useille kaupunkilaisille Sikion lähtö oli järkytys ja lamaannuttava kokemus. Myös Sikiolle itselleen tunnelmat olivat epäuskoiset. Hän pohdiskeli kirjeissään omaa vastarintatyötään ja kirjoitti mm. maanpakolaisuuden tunnoista näin:

”Mielestäni on meille karkoitetuille kunnian-asia osottaa että olemme henkilöitä, jotka voimme elää ja toimeentulla muuallakin kun omassa maassamme, kestäköön karkotus lyhyemmän tahi pitemmän ajan. Helppoahan elämä ei ole vieraassa maassa, tuntemattomana, ilman ystäviä ja tuttavvia. Mutta lannistumattomana koetan mieleni puolesta pysyä.”

Joutui Sikio kuulemaan ikäviäkin uutisia: Sikion ystävä ja liikekumppani, kauppias J. Paganus kuoli ensimmäisenä karkotussyksynä. Sikio hahmotteli vastaussähkeeseen lyijykynällä: ”Johannes Paganukselle, Viimeinen tervehdys kaukaa. Kiitos herttaisesta pitkäaikaisesta ystävydestä.”

- - -

Aleks. Sikio pääsi palaamaan takaisin Suomeen, mutta paluun aika ei tullut vielä vuonna 1903 eikä edes 1904, vaan silloin Sikion terveys heikkeni, varmasti liike-elämän haasteiden ja Suomesta tulevien raskaiden uutisten vuoksi. Sikio vetäytyikin alkuvuodesta 1904 Etelä-Eurooppaan pitämään huolta terveydestään. Hän tiedusteli samalla pankkialan työmahdollisuuksista Ruotsissa toiselta karkoteltulta, kreivi ja pankkiiri Carl Mannerheimilta, ja mietti jopa muuttoa Amerikkaan, josta hän saisi mahdollisesti työtä ystävänsä Kaarlo Brofeldtin kautta.

Kun Amerikan suunnitelmat eivät alkaneet vetää, kypsyi alkuvuodesta 1904 myös muita ajatuksia. Sikio palasi täynnä energiaa Lübeckiin ja perusti sinne oman asiamiestoimistonsa. Samaan aikaan konkretisoitui eräs toinenkin suunnitelma. Sikio kihlautui Savonlinnan tyttökoulun entisen opettajan, Hämeenlinnan tyttökoulun johtajattaren Maiju Ståhlin kanssa.

Vihkimisjärjestelyt pidettiin salassa, ja ne järjestyivät ystävien kautta: Kirkkoherra Juuso Hedberg hoiti kuulutukset Suomessa, ja Tukholmassa asunut Carl Mannerheim avusti Sikiota käytännön järjestelyiden kanssa. Sikion äänensävy olikin muuttunut optimistiseksi kevään kuluessa ja hän kirjoitti toukokuussa kirjeessään Mannerheimille:

”Ihmettelet luultavasti suuresti, että nykyisissä oloissa, jotka niin epävarmat ovat, vielä avioliittoa perustamaan ruvetaan. Mutta olen varma siten kaikki paremmaksi tulevan.” Vihkimistä vietettiin 5.7.1904 Tukholmassa maanpakolaisuudessa. Rohkea nainen, rohkea mies.

Venäjän epäonniset sotatoimet ja sekava sisäinen tila mahdollistivat karkotettujen palaamisen Suomeen alkuvuodesta 1905. Aleks. Sikio lopetti liikkeensä maaliskuussa 1905 ja Maiju ja Aleks. lähtivät kotimatalle. Työt Savonlinnassa jatkuivat syyskuussa, jolloin Aleks. Sikio palasi Savonlinnan Pohjoispankin johtoon: oli kulunut hyvin tarkalleen seitsemäntoista vuotta siitä, kun Aleks. Sikio saapui ensimmäiselle työmatkalleen Savonlinnaan.

Ympyrä oli sulkeutunut. Seuraavana oli vuorossa juurtuminen ja juurruttaminen. Poliittisesti juurrutettiin nuorsuomalaisuus Savonlinnaan: tulevat eduskuntavaalit menivätkin erinomaisesti, ja nuorsuomalaiset olivat vuosia kaupungin suurin puolue. Juurtuminen tapahtui myös Sikion henkilökohtaisessa elämässä. Nyt ei enää puhutakaan nuoresta Aleks. Sikiosta, vaan keski-ikäisestä Aleks. Sikiosta. Sikio osti Pohjoismaiden osakepankilta Paganuksen talon. Hän ei asettunut yksikamarisen eduskunnan valtiopäiville ehdokkaaksi ja jäi muutaman vuoden päästä pois myös kuntapolitiikasta. Pian olikin Sikion itsensä vuoro kirjoittaa kirjeisiinsä perheutisista: Maijun ja Aleksin ensimmäinen poika, Mauri Sikio, syntyi huhtikuussa 1906, ja siitä kahden vuoden välein Eva Sikio sekä Allan Sikio.